

פניני תורה

זמני כניסת ויציאת השבת

שעון קיץ

פרשת חקת

כניסת השבת : 7:27

צאת השבת: 8:31

רבינו תם: 9:15

טז' תמוז תשפ"ה

פרשת השבוע: בלק – הפטרה: והיה ע"אריית (מיכה ה)

נערך בס"ד ובזכות הרבים ע"י הרב משה דייך נ"י

מאמר בפרשה

בפרשה התורה מאריכה בפרטי הנסיונות שניסה בלעם להזיק לעם ישראל ע"י קללותיו. וכבר ביארו חז"ל (גמ' ברכות ז ע"א) שהצלחתו של בלעם בענין הקללות מפני שהיה יודע לכווין את הרגע שבו הקב"ה זועם בכל יום, וברגע זה היה מקלל את מי שנתבקש להזיק לו. ובאותם ימים הקב"ה לא כעס, וממילא לא יכל בלעם לקלל את עם ישראל. וזהו שאמר הנביא "עמי זכור נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם..למען דעת צדקות ה'". עד שלבסוף בלעם נתן עיצה לבלעם להחטיא את בני ישראל בבנות מואב, ונפלו במגיפה עשרים וארבע אלף.

ויש כאן להתבונן בכמה דברים: א, מדוע באמת יש את הצורך הזה שהקב"ה כועס בכל יום רגע. ב, עוד יש להתבונן למה בלעם חיכה עד הרגע האחרון ורק אז נתן את עצתו הרעה הזו, למה מיד כאשר הקב"ה אמר לבלעם שלא ילך עמם, היה אז שולח את העיצה הזו לבלק. ג, גם יש להבין כיצד דור דעה של ישראל נכשל בעבירה כה חמורה. בספר 'מכתב מאלהיו' מבאר הגה"צ ר' אליהו דסלר זצ"ל שהנהגה זו 'א-ל זועם בכל יום' מוכרחת לקיום העולם. הנה הקב"ה מנהיג את עולמו בשני הנהגות יחד מצד אחד יש את הנהגת מידת החסד ומצד שני צריך גם את מידת הדין. 'הנהגת החסד' היא ההשפעה שהקב"ה משפיע בעולם שפע של טובות בגשמיות וכפי שאנו אומרים בברכת המזון 'הזן את העולם כולו בחן בחסד בריוח וברחמים רבים', אילולי מידת החסד לא היו בני אדם זכאים לקבל את מזונם ושאר צרכיהם הפשוטים. וכל שכן הניסים שבכל יום מתרחשים מסביב האדם בכל יום. ועל זה נאמר בתהילים (פרק נב) "חסד א-ל כל היום".

ויש גם את 'הנהגת הדין' היא 'זעמו של הקב"ה בכל יום'. הנהגה זו נדרשת כיון שאי אפשר להנהיג את העולם רק בהנהגת החסד ללא הנהגה של יראת העונש, כי אז עלולות להתרבות תאוות העולם. כי כאשר בעולם יש שפע גדול בהשפעה של מידת החסד, יש נטיה אצל הבריות למלאות את תאוותיהם. ולכן צריך גם את הנהגת הדין של 'א-ל זועם בכל יום' כדי שבני אדם יפחדו וייראו מהעונש. הצורך ביראת העונש קיים בכל זמן ובפרט בדור דעה שזכה להנהגות מיוחדות ניסים ונפלאות מעל גדר הטבע, וירדת מן בכל יום, ענני כבוד, שמלתך לא בלתה, ורגליך לא בצקה. לכן הם היו זקוקים ביתר שאת להנהגה של 'א-ל זועם בכל יום' כי במצב שאין בו יראה עלולים שלא לעמוד בנסיון ולהכשל בחטא.

אולם באותם ימים שבלעם רצה לקלל את ישראל לא שלטה בעולם הנהגת הדין של 'א-ל זועם בכל יום' כי אילו היה הקב"ה כועס, אז בלעם היה מצליח לקלל את בני ישראל. ומכאן הנהגת מידת חסדו יתברך "למען דעת צדקות ה'", לא כעס. אך מאידך כיון שבאותה תקופה היתה חסרה ההנהגה מידת הדין שתגרום פחד ויראה, נותר מצב שאותם שלא חטאו רק מכאן 'מידת היראה' כעת לא להם את הכח לעמוד מול הפיתויים של היצר הרע.

ומעתה מבואר מדוע בתחילה לא יעץ בלעם את עצתו, כי חשב שאין סיכוי שבני ישראל יחטאו, בעוון כה חמור, כי יש להם יראת ה'. אך כאשר ניסה לקלל וראה "מה אזעם לא זעם ה'", הבין שכיון שאין כעת את 'הנהגת הדין' ממילא יש כעת את הסיכוי שיכולים להכשל בחטא זה, ולכן רק אז אמר "לכה איעצך" השיא עצה להכשילם בזימה. כי כאשר הנהגת הדין אינה שולטת הרי זה הזמן להכשילם בחטא. ואכן נפלו בחטא אותם שעבדו רק מיראה.

מחיית עמלק בן זמנינו

סיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א הסיפור דלהלן אירע אצל אחד מהתושבים הנכבדים שבניו יורק. היה זה בבוקר אחד הוא התפלל במנין ותיקין הקבוע שלו, ותיכף אחר התפילה בדרך יציאתו מביהמ"ד צילצל הטלפון שלו, כשענה לשיחה קיבל בשורה לא כל כך טובה "בעוד חודשיים הוא צריך לעזוב את דירתו". היה זה המאורע הראשון שעבר אצלו ביום הזה 'ברגל שמאל'. הוא נהג ברכבו הביתה והיה שקוע כולו במחשבתו אודות הבשורה הקשה שפגעתו כרעם ביום בהיר. עיניו הסתכלו כל בית שעבר במשך הנסיעה אולי ימצא על אחד מהם שלט המכריז שהוא להשכרה, משום כך לא השגיח על הנסיעה כמו שצריך, לפתע הוא איבד את השליטה על

הרכב, האיש ניסה בכל כוחותיו לעצור את הרכב מלנסוע הלאה, אבל נגד רצונו המשיך הרכב לנסוע עוד ועוד, עד שהתקרב במהירות לעבר זוג נכרים מבוגרים שצעדו בטיול שקט בדרכם הביתה מבית הטיפול הנוצרי. הוא עוד הבחין בעיניהם המלאות תימהון, והפחד הנסוך על פניהם בראותם את הרכב מתקרב אליהם, והרגע המחריד הבא לא איחר לבוא, ואותו זוג נפלו שניהם על הארץ ללא רוח חיים.

כעבור חודש ימים ישב הוא בבית המשפט בפחי נפש ביראה ובדאגה מה יעלה לו בסופו של המשפט. הוא שמע את השופט מכריז משפט מספר 5147 פלוני נשפט על אשר המית שני בני אדם על ידי שפגע בהם ברכבו ב-15 באוקטובר העבר בעיר פלטבוש שבברוקלין. הוא ניסה להצדיק את עצמו שרכבו מרד בו בלי מתכוון, וכל כמה שניסה להטותו לדרך הישר הסתובב לצד השני ולא היה הדבר בידו להשתלט עליו, ועל ידי זה קרה האסון הזה. אבל התשובה הזו לא סיפקה את השופט, ונראה היה שיוציא את פסק דינו בעונש חמור בלי שום רחמנות. אבל כשקם על רגליו עורך הדין שלו מסר בפני בעלי הדין את הסיבה האמיתית שגרמה את התאונה המחרידה הזו. "על הכביש ברחוב נשפך לפני כן הרבה שמן, ועל כן לא היה באפשרות הנהג למנוע את האסון, רכבו החליק בשמן הנשפך על הכביש". השופט שהכיר באמיתות הדברים החליט שאין עליו אשמת דבר, והוציא לצדק דינו, "פלוני נקי מכל תביעה נגדו". השופט אכן פסק את דינו לטובה וכל הסובבים ידעו גם כן שהוא נקי וחף מכל חטא, אבל הוא כשלעצמו לא יכול היה לתת מרגוע לנפשו, ביודעו שהוא הרג שני בני אדם.

הוא איבד כל טעם ושביעה באכילתו וקץ בחייו לגמרי, כמעט שלא נטל כלום לתוך פיו להחיות את נפשו, ובקושי יצא מפתח ביתו לראשונה במשך שנים רבות. הבחינו שכניו בביהמ"ד שהוא אינו משתתף עוד במנין הותיקין הקבוע שלו, ומקומו הקבוע התרוקן והתייתם מבעליו. אחד מידידיו בראותו את מצבו הקשה איך שנפל יותר ויותר למרה שחורה מיום ליום, התחיל לפייסו ולדבר עמו שיחזור אל עצמו, אבל הוא לא רצה לשמוע באומרו איך אני יכול לאכול כשהרגתי שני אנשים. ידידו הציע בפניו שיעלה על הכתב את כאבו וישלח להגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי. אותו יהודי הסכים להצעה וכתב את כל הסיפור שלח לישראל והמתין לתשובת הגר"ח.

לאחר שבועיים קיבל תשובה מרבי חיים במכתב, ובו נכתבה מילה אחת 'עמלק' כידוע שהגר"ח משיב לכל שאלה בתשובה הכי קצרה שאפשר. הם לא הבינו מה התכוון רבי חיים להשיבם במילה הזאת, אבל זה שרבי חיים לא התייחס למאורע ברצינות כל כך זה גופא הרגיע במקצת את היהודי הרצוצ.

חלפו ימים והנה מתקרב הזמן שהוא צריך לפנות את הדירה, ועל כן בא למתווך שיציע לפניו דירות העומדות להשכרה, המתווך לקח אותו לבית מסויים שיסתכל בו אם הוא מעוניין לשוכרו, הם עברו בכל פינות הבית לסוקרו, ואכן הבית היה גדול ויפה, והיהודי מאוד רצה לשוכרו, פתאום הוא רואה על הקיר תמונה של אותו נכרי שנהרג על ידו, חסר אונים נפל לכסא שעמד שם בקירוב מקום. כיסה את פניו בשתי ידיו, ופתאום נזכר בתשובת הגר"ח קנייבסקי 'עמלק'.

הוא נעמד החל להסתובב בבית והנה ראה מגירה פתוחה, הוא רצה לסוגרה כשבאמצע הבחין בתמונה גדולה שהייתה שם ותחתיה היה איזה כתב. הוא הוציא את התמונה וקרא מהכתב, וכוכבים התחילו לעוף מבין עיניו. הוא לא רצה להאמין מה שהוא רואה כאן, עברו דקות אחדות עד שהמילים המצמררות נכנסו לו למוחו "טרבלינקה 1942"! הייתה זו תמונה מאחד מחיילי הס"ס במלחמת העולם השניה בעומדו בפתח שער גיא הצלמוות 'טרבלינקה' שם נהרגו אביו ואימו וכל משפחתו הי"ד. הוא הביט על תמונת החייל לזמן מה, ופתאום הכיר את החייל, היה זה לא אחר מהאיש אשר המית ברכבו על ידי התאונה שגרם.

חיוך עלה על שפתיו וליבו נתמלא שמחה וגיל, האבן נגולה מעל ליבו, על אשר זכה לנקום נקמת אביו אימו וכל משפחתו ושאר בני המחנה שנהרגו נשמדו ונתענו בטרבלינקה על ידי צורר היהודים הזה, הוא זכה למחיית עמלק הפרטית שלו "ואחריתו עדי אובד". (ברכת דוד)

מדיני בין המצרים - א

א. ברכת שהחינו- כתב השו"ע טוב להזהר מלומר שהחינו בימי בין המצרים על פרי חדש או על מלבוש חדש. (ס' תקנא ס"יז) ויש מקילים בשבתות שבין המצרים לברך שהחינו. (מ"ב שם ס"ק צח) ויש מחמירים בבגד חדש. (כה"ח ס"ק רה מהפוסקים). ויש נמנעים גם מפרי חדש. (שם)

ב. נישואין- לדעת מר"ן אסור מר"ח אב. אבל המנהג שלא לעשות נישואין מ"ז בתמוז. אבל אירוסין ושידוכין מותר עד ר"ח אב. (שו"ע שם סעיף ב, רמ"א שם. בא"ח דברים הלכה ד) גם אסור לעשות ריקודים ומחולות מ"ז בתמוז עד אחר ט' באב. (בא"ח שם הלכה ה, משנב"ר ס"ק טז. כה"ח ס"ק לט).

ג. **שירים** - אדם בריא יש לו להמנע מלשמוע שירים בימי בין המצרים. אולם אדם הסובל מדכאון מותר לו לשמוע שירים עד ראש חודש אב. וחולה עצבים מותר לו לשמוע שירים אפילו בט' באב כיון שיכול להסתכן אם ימנע מכך. ושירה בפה מותרת בימי בין המצרים, וראוי להמנע מראש חודש אב חוץ משבת ושירה בפה מותרת. ובסעודת מצוה של חתן וכלה מותר לשמוע שירים. (אור לציון ח"ג סכ"ה ה"ב).

ד. **בגדים חדשים** - קנית בגדים חדשים או תפירת בגדים חדשים אסור מר"ח אב. אפילו בגדים שלא מברכין עליהם שהחיינו. אבל מי"ז בתמוז עד ר"ח אב מותר לקנות, רק לא יחדש לפני ט' באב, מפני שאי אפשר לברך שהחיינו. ובגדים שלא מברכין עליהם שהחיינו מותר ללבושן. (שו"ע ורמ"א ס' תקנ"א ס"ז. ומ"ב כה"ח שם)

ה. **צביעה וסיווד** - מעיקר הדין מותר לצבוע ולסייד הבית עד ר"ח אב. (שו"ע תקנא ס"ב) ויש שכתבו שנכון להימנע מסיווד וצביעה בין המצרים. (אליהו רבה בשם מהרי"ל).

ו. **חנוכת הבית** - חנוכת הבית מיז' תמוז עד ראש חודש אב, מותר מעיקר הדין. ובלבד שלא יביאו כלי זמר. ובפרט אם אין לו דירה אחרת, או אם צריך לשלם תוספת שכירות, אין להמנע מלהכנס לדירה החדש.

ז. **תיקון חצות**: כתב החיד"א (יוסף אומץ סימן כ"א, מורה באצבע אות ר"ל) נהגו לומר בין המצרים אחר חצי היום 'תיקון רחל' שאומרים אחר חצות לילה, שפסוקים אלו מיוסדים על בכיה והספד על חרבן הבית, וכדי שיהיה דבר השווה לכל נפש מסודר. וכן נהגו בארץ ישראל תוב"ב על פי כתבי רבינו האר"י ז"ל והוא מנהג ותיקין עכ"ל. (כף החיים ס' תקנא ס"ק רכב).

פרפראות בפרשה

וַעֲתִידָה לְכַהֵן זֶא אֶרֶה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה..

ההבדל בין רצון הגוי לרצון היהודי: בספר 'יין מלכות' הביא שמעתי בשם 'החפץ חיים' זצ"ל שהקשה מדוע לא שלח בלק שלוחים לבקש 'ברכה' מבלעם שלא תהיה לו מלחמה עם ישראל, אחרי שאמר לו 'כי שמעתי את אשר תברך מבורך' ומדוע בקש מבלעם שיקללם. ותירץ על כך החפץ חיים שמכאן אפשר לעמוד על ההבדל בין יהודי ההולך בדרך התורה לבין גוי. כאשר יהודי נמצא במיצר הוא פונה להקב"ה שיעזור לו להתגבר, (ומבקש מהקב"ה מלכתחילה שלא יבוא לידי כך). אבל גוי לא זו בלבד שאינו מתפלל שלא יבא לידי צרות, אלא שכאשר הוא נקלע למצבים כאלו, הוא מחפש את האשמה באחרים ופועל בהתאם. ולכן ביקש לקלל את עם ישראל. ובאמת שגם לאורך ההסטוריה רואים שנטיית הגויים היתה לתלות את צרותיהם ביהודים, ואילו היהודים עד דורינו נשארת להם הנטיה לתלות את האשמות בעצמם, ולכן תמיד מחפשים לקבל עיצה וברכה שמזלם יצליח. (יין מלכות)

אם לְקָרָא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לָךְ אִתָּם..

דרכי הנהגת הבורא מול רצון האדם: בגמ' (סנהדרין קה) אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני, שהרי בתחילה כתוב 'לא תלך עמהם' ולבסוף כתוב 'קום לך אתם'. ע"כ.

בספר 'בן מלך' כותב הרב מינצברג זצ"ל מדברי חז"ל מתברר יסוד גדול בדרכי הנהגת ה', כי אף שהקב"ה קובע את הנהגת האדם לפי הישר בעיניו ועל פי מידת המשפט הראויה לו לתת לו כדרכו וכפרי מעלליו, גם במאורעות שאינם נוחים לאדם. ובדרך כלל לא יועיל לאדם גם אם ירבה בהשתדלות להשיג דבר נגד רצון ה'. אולם יש שמן השמים מניחים לאדם וניתנת לו הרשות להשיג את מבוקשו שאכן יועיל לו ריבוי השתדלותו, וישיג על ידה יותר מהראוי לו מחמת התעקשותו.

אלא שמלבד שלא נהג כשורה, בסופו של דבר אין השגת אותו ענין לטובה עבורו, וזה בבחינת "יש עושר שמור לבעליו לרעתו". וגם זה מדרכי ההנהגה השמיימית שכאשר האדם מתעקש ביותר נותנים לו אף שאין זה טוב עבורו, אלא כיון שכל כך מתאמץ ומכוון את מאמציו לדבר מסויים מאפשרים לו את רצונו, והוא מכלל הבחירה שניתנה לאדם שבכוחו גם להפסיד את עצמו.

[וכפי שמצינו בגמ' (מו"ק יח) שהתירו לארס אפילו בימים שאסור להתחתן בהם שמא יקדמנו אחר ברחמים. והסבירו הראשונים (רבינו יחונתן שם) שאף על פי שגזרו על האדם מהשמים בת פלוני לפלוני, אם יוסיף אחר שאיננו בן זוגה להתפלל לה', אפשר שישמע לו, אך בסוף תתקיים הגזרה כלומר שיגרשנה האיש [שהתפלל עליה] או שימות מהרה וישאנה אותו שהוא בן זוגה אחר כן].

אולם מהפרשה כאן מבואר ענין יותר נפלא, וכלשון חז"ל "חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני" שהרי בלעם הרשע הפריז בעזותו שעצם הבקשה הוא נגד רצון ה', ובודאי שנענש גם על זה, ובכל זאת נתנו לו מהשמים אפשרות לטעות בדרכו. שכן כך היא מידת ההנהגה השמיימית שלפעמים מאפשרים לאדם בחינת הלעיטהו לרשע וימות (ב"ק סט) וכן אמרו בגמ' (מכות י) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ואף שבכך ניתן מקום לאדם לטעות בדרכי ההנהגה האלוקית הרי זה בחינת הרשות נתונה ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין. (בן מלך)

כִּי מֵרָאשִׁי צָרִים אֶרְאֶנִּי... הֵן עִם לְבָדָד יִשְׁכֵּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב: כִּי מִנֵּה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב...

בלעם ראה ג' מעלות בעם ישראל: א- "כי מראש צורים אראנו" מפרש רש"י אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו ע"י אבות ואמהות. "מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל" הכוונה שעיבוריהם בקדושה (ראה רש"י ובגמ' נדה לא). ב- "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" מפרש רש"י שהם זריזים לעשיית מצוות ויש בהם חיות בעשיית המצוות. ג- "הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב" שהם נבדלים מהגויים באורחותיהם.

בספר 'אוצרות דרך ישרה' מביא את המסופר בנביא (מלכים ב' פרק ב) על אלישע הנביא שהמתיק מים לאנשי עיר אחת, והיו כמה נערים שפרנסתם היתה להביא מים לעיר, ואחר מעשה אלישע הפסידו את פרנסתם, יצאו נערים אלו וקראו לעומתו "עלה קרח עלה קרח" וקללם אלישע בשם ה' ויצאו שתיים דובים מהיער ואכלו את הנערים הללו. ובגמ' (סוטה מז) אמרו חז"ל שהיו 42 נערים, והם נהרגו בעקבות 42 קרבנות שהקריב בלק שחפץ לכלות את ישראל בקלותיו, והועילו קרבנותיו לכלות את 42 נערים אלו. עוד אמרו שם בגמרא שכשקללם אלישע ראה עליהם שראויים להיענש ונאמרו שם שלש דעות מה ראה א- ראה שאמותיהן התעברו ביום הכיפורים. ב- ראה שאין בהם ובזרעם לחלוחית של מצוה. ג- ראה שהם מגדלים בלורית כגויים. מחיבור הדברים עולה שרצון בלעם ובלק לקלל את ישראל לא הועיל על עם ישראל בכללותו מפני שהם היו שלמים במעלות אלו: א- שהיתה יצירתם בקדושה. ב- שיש בהם לחלוחית של מצוה. ג- שהם נבדלים מהגויים. ואכן מהתבוננות בדברי בלעם עולה ששבחיהם של ישראל שבדבריו הם בדיוק שלשה עניינים אלו, וכפי שנתבאר בתחילת הדברים. ולכן אי אפשר לקללם. אבל הנערים הללו שלא היו שלמים בכל זה התקיימה בהם קללת בלעם על ידי קרבנות בלק. (אוצרות דרך ישרה)

וַיֵּשֶׁא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר זֶאֱמַר בְּלָעֵם בְּנֵוֹ כָּעֵר וְנָאִם הַגִּבֹּר שִׁתֵּם הָעֵין:

יש להתבונן מדוע הוצרך בלעם לתת הקדמה שהוא 'שתם העין'. וכי יש בזה איזו מעלה.

סוגי הברכות והמברכים: המגיד מדובנא מבאר את הדברים כדרכו ע"פ משל: שני סוחרים הגיעו לעיר, לאחד יש סחורה משובחת מאוד בדים יקרי ערך. ואילו הסוחר השני הביא בדים פחותי ערך, אמנם הם נראים כלפי חוץ מרהיבי עין, אבל סוג הבד ואיכותו גרועה מאוד. הסוחר בעל הסחורה היקרה אינו מראה את סחורתו לאנשים הפשוטים, שאינם מבינים בטיב הסחורה ומחפשים רק דבר זול. הוא מחכה לאנשים מכובדים וחשובים שהם מבינים בטיב הסחורה והם ישלמו עליה מחיר מלא. אבל הסוחר השני עם הסחורה מסוג פחות ערך, אדרבה הוא מחפש את האנשים הפשוטי עם שאין להם הבנה בטיב הסחורה, ולא יודעים להבחין בין טוב לרע, ובפרט שגם הם מחפשים משהוא בזול.

והנמשל: הקב"ה רוצה לתת ברכות לעם ישראל, והוא חיפש לתת ברכות דרך הנביאים, וכיון שגדולי האומה הם אבותינו הקדושים נתן בידם את כח הברכה. אולם האבות הקדושים מבינים היטיב בטיב הסחורה, ודורות שאינם צדיקים גמורים לא יעמדו בכור המבחן של האבות והם לא יברכו אותם, אלא הם מחפשים את רמי המעלה לברך אותם. אכן כיון שיש הרבה דורות שלא יזכו לקבל את הברכות מאבותינו, לפיכך העמיד הקב"ה את בלעם שיברך את עם ישראל, כי הוא עצמו 'שתום העין' אין לו הבחנה גדולה בטיב האנשים, ונתן לו לברך את עם ישראל, כדי שהדורות הפחותים יקבלו ממנו את הברכה, היות ובכל מצב הם הרבה יותר טובים מאומות העולם. וזהו שאמר בלעם "נאום הגבר שתום העין" שאינו רואה אלא מה שמראים לו. (כתבי המגיד מדובנא)